

PROGRAM RADA UDRUGE ZELENA ISTRA ZA 2019. GODINU

U sastavljanju Programa rada sudjelovali su članovi i članice Upravnog odbora i zaposlenici Zelene Istre. Aktivnosti predložene Programom članovi i članice Upravnog odbora Zelene Istre usvojili su na sjednici održanoj 17. prosinca 2017. Članovi i članice Upravnog odbora svjesni su da se, s obzirom na mnoge *ad hoc* inicijative udruge te na neizvjesnost projektnog načina funkcioniranja i financiranja, neke od planiranih aktivnosti neće ostvariti kao i da će se ukazati potreba za angažmanom na nekim programom nespecificiranim aktivnostima.

Dugoročni programi Zelene Istre

- 1. Demokratizacija, dobro upravljanje, zaštita javnih i zajedničkih dobara, sudioničko upravljanje**
- 2. Okolišna demokracija**
- 3. Gospodarenje otpadom**
- 4. Sastavnice okoliša i zdravlje**
- 5. Zeleni telefon**
- 6. Suradnja, partnerstva, koalicije, djelovanje na europskoj razini**
- 7. Organizacijski razvoj**

Uvod

Zelena Istra obavlja djelatnost od javnog interesa koja je u skladu s vrednotama propisanim Ustavom RH. Provođenjem te djelatnosti ostvaruje se znatna dodana društvena vrijednost kojom se podiže kvaliteta života pojedinca i unapređuje razvoj šire društvene zajednice. Korisnici Zelene Istre nisu unaprijed određeni i to mogu biti svi, bez obzira na spol, rasu, vjersku ili političku opredijeljenost te pripadnost društvenim skupinama.

U svrhu ostvarivanja vizije i misije, te nastojeći odgovoriti da nove izazove koji proizlaze iz unutarnjih i vanjskih mogućnosti i ograničenja, Zelena Istra postavila je Strateškim planom sciljeve koji se žele postići u razdoblju od 2016. do 2020. (s prioritetima i planiranim mjerama). Tijekom 2019. prioriteti i mjere realizirat će se sljedećim aktivnostima:

Strateški cilj 1. Osnažiti participativnu demokraciju i građanski aktivizam u okolišnim pitanjima

Prioritet 1.1. Djelovati u domeni zaštite javnih i zajedničkih dobara

Mjera 1.1.1. Nastavak suradnje među okolišnim organizacijama; OCD iz drugih područja djelovanja koje se bave okolišnim temama i međusektorskom suradnjom

Aktivnosti: suradnju o okviru mreža Zeleni forum, Zeleni telefon, Savez udruga Rojca, projektna partnerstva s organizacijama civilnog društva iz zemlje i inozemstva, ali i s tijelima uprave i institucijama

M.1.1.2. Osmišljavanje i provedba alternativnih oblika upravljanja javnim dobrima

Aktivnosti: nastavak rada na unaprjeđenju javno-civilnog partnerstva u Društvenom centru Rojca odnosno osmišljavanju naprednijeg modela upravljanja Centrom

Prioritet 1.2. Osmisliti, zagovarati i institucionalizirati mehanizme participativne demokracije

Mjera 1.2.1. Provesti analizu najboljih praksi, prilagodba i primjena u kontekstu djelovanja

Aktivnosti: zagovaračka kampanja Volim Pulu za participaciju građana Pule u procesima donošenja razvojnih odluka; unaprjeđenje modela javno-civilnog partnerstva u upravljanju Društvenim centrom Rojc

Mjera 1.2.2. Provedba mehanizama participativnog budžetiranja
Aktivnosti: tijekom 2019. nisu planirane aktivnosti u okviru ove mjere

Mjera 1.2.3. Unaprjeđenje postojećih mehanizama participativne demokracije
Aktivnosti: zagovaračka kampanja Volim Pulu za participaciju građana Pule u procesima donošenja razvojnih odluka; izrada plana upravljanja Društvenim centrom Rojc radi unaprjeđenja modela javno-civilnog upravljanja

Prioritet 1.3. Poticati sudjelovanje građana u odlučivanju

Mjera 1.3.1. Provedba edukacije

Aktivnosti: radionice i javni formati o sudioničkoj demokraciji i modelima upravljanja

Mjera 1.3.2. Provedba sustavnog informiranja građana

Aktivnosti: informiranje putem priopćenja za medije, biltena udruge, putem društvenih mreža, internetskih stranica udruge, te putem javnih formata poput tribina ili konferencija

Mjera 1.3.3. Osmišljavanje i provedba zagovaračkih alata i kampanja

Aktivnosti: osmišljavanje i provedba zagovaračke kampanje inicijative građana Volim Pulu

Mjera 1.3.4. Podrška građanskim inicijativama

Aktivnosti: podrška građanskim inicijativama Volim Pulu, Dajla-Karigador i drugima koje se tijekom godine obrate Zelenoj Istri za pomoć

Strateški cilj 2. Ojačati utjecaj na okolišne javne politike i ulogu “watchdog-a”

Prioritet 2.1. Aktivno sudjelovati i utjecati na donošenje odluka u javnim okolišnim politikama

Mjera 2.1.1. Participacija u radnim grupama, komisijama i drugim strukturama

Aktivnosti: sudjelovanje u radu skupine za provedbu Plana za zdravlje Istarske županije

Mjera 2.1.2. Sudjelovanje u procesima donošenja zakona, strategija i drugih pravnih akata

Aktivnosti: komentiranja propisa, strategija, planova i programa na javnim savjetovanjima

Mjera 2.1.3. Utjecaj putem medija/društvenih medija

Aktivnosti: objava informacija i izvještaja o svim aktivnostima u okviru ovog strateškog cilja putem medija i društvenih mreža

Prioritet 2.2. Aktivno pratiti i nadzirati provedbu javnih okolišnih politika

Mjera 2.2.1. Primjena pravnih instrumenata za provedbu Aarhuške konvencije

Aktivnosti: nastavak upravnog spora protiv Ministarstva zaštite okoliša i energetike u slučaju LNG terminala na Krku; praćenje i komentiranje objavljenih dokumenata, informiranje javnosti

Mjera 2.2.2. Mjere podrške i savjetovanja

Aktivnosti: podrška građanskim inicijativama u shvaćanju teme, svojih prava i mogućnostima djelovanja

Prioritet 2.3. Kontinuirano razvijati suradnju s okolišnim organizacijama u zemlji i inozemstvu

Mjera 2.3.1. Uključivanje u partnerstvo na projektima

Aktivnosti: razvijanje projektnih partnerstava, prijava novih projekata na natječaje

Strateški cilj 3. Organizacijski osnažiti i razviti financijsku održivost udruge

Prioritet 3.1 Uspostaviti optimalan način odvojenog djelovanja upravne i izvršne strukture i funkcija

Mjera 3.1.1. Razvijati aktivnije djelovanje članstva udruge

Aktivnosti: uključivane članova u aktivnosti udruge

Mjera 3.1.2. Istraživanje mogućnosti i optimalnih rješenja za efikasno djelovanje udruge

Aktivnosti: razmatranje mogućnosti učinkovitije podjele zadataka i nadležnosti zaposlenih u udruzi

Prioritet 3.2. Razvijati kapacitet udruge u postojećim i novim područjima djelovanja

Mjera 1. Stručno usavršavati zaposlenike udruge

Aktivnosti: sudjelovanje zaposlenika na edukacijama

Mjera 2. Angažman i zapošljavanje stručnjaka

Aktivnosti: suradnja sa stručnjacima u područjima kojima će se Zelena Istra baviti tijekom 2019. (sudionička demokracija, otpad, tlo)

Mjera 3. Razvijanje komplementarnih partnerstava

Aktivnosti: suradnja u okviru mreža te u okviru projektnih partnerstva, sektorska i međusektorska

Mjera 4. Razviti kapacitete zaposlenika za razvojne aktivnosti

Aktivnosti: sudjelovanje zaposlenika na edukacijama te podrška i pomoć u pisanju projektnih prijedloga

Prioritet 3.3. Diverzificirati izvore financiranja

Mjera 1. Istraživanje i prijava na nove programe projektnog financiranja (EU)

Aktivnosti: kontinuirano praćenje natječaja i prijava na natječaje u svojstvu nositelja ili partnera na projektima

Mjera 2. Ispitivanje optimalnog modela za razvoj gospodarske djelatnosti

Aktivnost: optimalni model identificiran i iniciran, nastavak gospodarske djelatnosti tijekom 2019.

Mjera 3. Uspostavljanje partnerske suradnje na više-godišnjim projektima (međunarodnim)

Aktivnost: provedba trogodišnjeg međunarodnog projekta koji je krajem 2018. dobio podršku LIFE programa; praćenje novih mogućnosti suradnje na sličnim projektima

Mjera 4. Definiranje i provedba novih aktivnosti kojima se ostvaruju ciljevi udruge uz naplatu

Aktivnosti: razmatranje mogućnosti za dodatne aktivnosti

Zelena Istra će se i u 2019. nastaviti baviti praćenjem djelovanja tijela javne vlasti, zagovarajući unapređenje predstavničke demokracije odnosno pravo na sudjelovanje javnosti u postupcima donošenja odluka koje se tiču okoliša. Prosvjedno djelovanje i politike osporavanja društveno i okolišno neodrživih javnih politika najvidljiviji su oblici našeg djelovanja pa je i utjecaj na tom polju najznačajniji. Bez obzira na to, suradnja s jedinicama lokalne i regionalne samouprave postoji i u nekim je segmentima inovativna i izvrstan model za replikaciju. JL(R)S nas pozivaju i na delegiranje predstavnika u radna tijela koja se formiraju za različita pitanja, a zbog iskustva i povjerenja pozivaju nas i u partnerstva na projektnim osnovama i uključuju u proračunsko financiranje. S javnim komunalnim poduzećima u vlasništvu JLS razvijamo poslovni odnos i provodimo zajedničke kampanje za pravilno postupanje s otpadom.

Sudjelovanje građana ne zahtijeva samo izgradnju kapaciteta i inicijative organizacija civilnog društva prema tijelima vlasti, već i zagovaranje nužnosti stvaranja primjerenog institucionalnog okvira, odnosno reformi potrebnih za uspostavljanje vladavine prava, prihvaćanje i primjenu mehanizama direktne demokracije i transparentnosti u radu tijela javne uprave. Formalna prava često padaju na ispitu prakse. Da bi jedna od ključnih aktivnosti Zelene Istre sljedećem periodu polučila rezultate - osnaživanje participativne demokracije i građanskog aktivizma u okolišnim pitanjima, potrebno je kontinuirano nadograđivati vlastite kapacitete za sudjelovanje u kreiranju nacionalnih i europskih javnih politika koje osiguravaju institucionalni okvir za sudioničku demokraciju, te se aktivno uključiti u dijalog i postupak donošenja političkih odluka i javnih politika.

I u 2019. nastojat ćemo biti glas građana Istarske županije, Hrvatske, ali i Europe u zaštiti okoliša i promicanju okolišne demokracije. Svoju stručnost iskoristit ćemo i edukaciji različitih ciljnih skupina. Zelena Istra se profilirala kao jedna od organizacija u zemlji koje su svojevrsni čuvari demokratskih procesa, a u vlastitoj Županiji i najistaknutiji. Mogućnost djelovanja u zajednici nametnuli smo kao primarni kriterij demokratičnosti u svojoj zajednici.

Tijekom 2019. nastavit ćemo s radom na 6 dugoročnih programa udruge te na osnaživanju članstva i organizacijskog razvoja.

Demokratizacija, dobro upravljanje, zaštita javnih i zajedničkih dobara, sudioničko upravljanje

Osnovni ciljevi: Izgradnja i razvijanje potencijala za društvenu promjenu; zastupanje javnog interesa; zalaganje za upravljanje resursima koje služi socijalnom i ekonomskom razvoju države; osnaživanje građana kao mehanizma unapređivanja demokracije; institucionalne promjene

Ciljevi u 2019.: osvještavanje lokalne i nacionalna javnost o elementima dobrog javnog upravljanja te o njegovim demokratskim, društvenim i okolišnim pretpostavkama; unapređenje znanje aktivista i javnosti zainteresirane za zaštitu javnih dobara o načinu unapređenja upravljanja javnim dobrima; promicanje participativnih modela odlučivanja i upravljanja javnim dobrima; osnaživanje vidljivost i djelovanje na opisanim područjima povezivanjem aktera na nacionalnoj razini; uključivanje u kampanje, akcije, slučajeve koji omogućavaju primjenu načela koja se zagovaraju u praksi (kreiranje primjera pozitivne prakse); praćenje i ukazivanje na negativne procese i pojave

Projekt: Znanje za održivo djelovanje

Natječaj: Švicarsko-hrvatski program - O snaživanje doprinosa organizacija civilnoga društva obrazovanju za održivi razvoj kao doprinos ekonomskoj i društvenoj koheziji

Donator: Švicarsko-hrvatski program

Status: U postupku evaluacije. Zelena Istra nositelj, partneri CMS, Eko-Krka te 4 škole iz Istarske i 2 iz Šibensko-kninske županije. Tema: razvoj i implementacije 6 tematske cjeline građanskog odgoja i obrazovanja - održivi razvoj.

Projekt: U fazi pripreme

Natječaj: Poziv na dostavu projektnih prijedloga "Suradnja organizacija civilnoga društva i lokalnih vlasti na prevenciji korupcije i sukoba interesa u provedbi javnih politika"

Donator: Ovaj Poziv provodi se u okviru Europskog socijalnog fonda, odnosno Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020., Prioritetne osi 4., Specifičnog cilja 11.ii.1. Razvoj kapaciteta organizacija civilnog društva, osobito udruga i socijalnih partnera, te jačanje civilnog i socijalnog dijaloga radi boljeg upravljanja.

Status: Projekt u fazi pripreme (ciljevi natječaja - povećanje transparentnosti suradnje tijela javne vlasti s civilnim društvom; jačanje sposobnosti i kapaciteta organizacija civilnog društva za aktivan doprinos provedbi antikorupcijskih mjera; daljnje unaprjeđenje provedbe savjetovanja sa zainteresiranom javnošću; osnaživanje stručnih, analitičkih i zagovaračkih kapaciteta organizacija civilnog društva za pružanje učinkovite potpore građanima u sudjelovanju u donošenju odluka na lokalnim i regionalnim razinama i digitalizacija rada JLP(R)S-a za aktivno sudjelovanje građana prilikom odlučivanja o komunalnim i drugim poslovima u skladu su s ciljevima programa Demokratizacija, dobro upravljanje, zaštita javnih i zajedničkih dobara, sudioničko upravljanje).

Projekt: GRADimo ROJC

Natječaj: Kultura u centru – potpora razvoju javno-civilnog partnerstva u kulturi UP.04.2.1.04 Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali.

Donator: ESF

Status: Projekt je započeo 1.11.2018. i traje 24 mjeseca: Zelena Istra i to u projektu sudjeluje kao partner sudjeluje u području razvoja sudioničkog modela upravljanja odnosno plana upravljanja DC Rojc; nositelj projekta Savez udruga Rojca

Projekt: U fazi pripreme

Natječaj: Poziv na dostavu projektnih prijedloga "Prostori sudjelovanja - razvoj programa revitalizacije prostora u javnom vlasništvu kroz partnerstvo OCD-a i lokalne zajednice"

Donator: Ovaj Poziv provodi se u okviru Europskog socijalnog fonda, odnosno Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020., Prioritetne osi 4., Specifičnog cilja 11.ii.1. Razvoj kapaciteta organizacija civilnog društva, osobito udruga i socijalnih partnera, te jačanje civilnog i socijalnog dijaloga radi boljeg upravljanja.

Status: Projekt u fazi pripreme (ciljevi natječaja - unaprijediti suradnju OCD-a i lokalne zajednice u korištenju javnih prostora; povećati iskorištenost javnih prostora za društveni život na lokalnoj razini kroz civilno-javna partnerstva i međusektorsku suradnju; unaprijediti kapacitete OCD-a za lokalni razvoj vođen zajednicom u skladu su s ciljevima programa Demokratizacija, dobro upravljanje, zaštita javnih i zajedničkih dobara, sudioničko upravljanje).

Ostale aktivnosti:

Tijekom 2019. nastaviti ćemo s aktivnostima u skladu sa strateškim ciljem 1.: osnažiti participativnu demokraciju i građanski aktivizam u okolišnim pitanjima i utvrđenim prioritetima: djelovati ćemo u domeni zaštite javnih i zajedničkih dobara; osmišljavati ćemo, zagovarati i institucionalizirati mehanizme participativne demokracije; poticati građane na sudjelovanje u odlučivanju i provoditi edukaciju; sudjelovati u javnim raspravama o propisima, strategijama, programima i planovima; sudjelovati ćemo u radu skupina koje formiraju tijela javne uprave za različita područja.

Planiraju se aktivnosti u okviru Inicijative građana Volim Pulu koje se tiču razvojnih projekata i upravljanja javnim dobrom u priobalju. Aktivnosti koje provodimo u okviru Društvenog centra Rojc nastaviti će se i u 2019. godini, u kojoj se planira raditi na unapređenju sudioničkog modela upravljanja DC Rojc izradom plana upravljanja Centrom - zadatak koji je na sebe preuzela Zelena Istra. Zaposlenice Zelene Istre imaju dvije najvažnije funkcije u Savezu udruga Rojca - mjesto predsjednice Koordinacije DC Rojc i predsjednice Saveza udruga Rojca.

Okolišna demokracija

Osnovni ciljevi: Promicanje prava na sudjelovanje u odlučivanju u pitanjima okoliša kao jednim od temeljnih prava demokratskih društava

Ciljevi u 2019.: Praćenje i unapređenje provedbe Konvencije o pravu na pristup informacijama, prava na sudjelovanje javnosti u okolišnim pitanjima i prava na pristup pravosuđu - Aarhuske konvencije; unaprjeđenje primjene principa Aarhuske konvencije; mentorstvo organizacijama i građanskim inicijativama

Projekt: THE VOICE OF NATURE

Natječaj: Common Challenges – Shared Solutions Call no. 2018-01

Donator: EEA and Norway Grants Fund for Regional Cooperation

Status: koncept projektnog prijedloga nositelja udruge SUNCE prošao evaluaciju u 2018., u tijeku je evaluacije cjelovitog projekta (trajanje projekta 4 godine)

Partneri na projektu: Zelena Istra, Mladi Istraživači Srbije, DOPPS - BirdLife Slovenija Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, European Environmental Bureau

Planirane aktivnosti Zelene Istre: Izrada *Aarhus Convention Shadow Reporta* u Hrvatskoj i Srbiji

Aktivnosti:

Tijekom 2019. nastaviti ćemo s aktivnostima u skladu sa strateškim ciljem 2. - jačanje utjecaja na okolišne javne politike i uloge "watchdog-a" te u skladu s prioritetima: aktivno ćemo sudjelovati i utjecati na donošenje odluka u javnim okolišnim politikama; pratiti ćemo i nadzirati provedbu javnih okolišnih politika; nastaviti i razvijati suradnju s okolišnim organizacijama u zemlji i inozemstvu te se uključivati u partnerstva na projektima.

Tijekom 2019. nastaviti ćemo sudjelovati u sudskom postupku protiv Ministarstva zaštite okoliša i energetike u slučaju procjene utjecaja na okoliš za LNG na Krku. Nastaviti ćemo se uključivati i postupke procjene utjecaja na okoliš od velikog javnog interesa (samostalno ili na poziv inicijativa građana). Nastaviti ćemo informirati i educirati građane o okolišnim postupcima,

uključivat ćemo se u javna savjetovanja o strategijama, programima i planovima te u rasprave o novim propisima. U Puli očekujemo javno savjetovanja o planovima davanja pomorskog dobra u koncesije za goispodarsko korištenje, u koja ćemo se uključivati. U praksi ćemo se koristiti pravom na pristup informacijama te Povjereniku za informiranje prijavljivati kršenja tog zakona. Pravosuđe ćemo koristiti u slučajevima kršenja prava na informaciju i sudjelovanje, stvarajući sudsku praksu i presedane.

Nastavit ćemo održavati i novim sadržajima puniti web stranicu "[Dijalogom s civilnim društvom do boljeg okoliša](#)".

Gospodarenje otpadom

Osnovni ciljevi: Promicati odgovorno postupanje s otpadom, smanjenje nastanka otpada i poštivanje hijerarhije gospodarenja otpadom

Ciljevi u 2019.: U suradnji s JLRS i komunalnim poduzećima provoditi kampanje osvješćivanja i edukacije

Projekt: Saberi se - poberi sve, odvoji opasno, pospremi korisno

Naručitelj: OPĆINA MEDULIN

Program: Program izobrazno-informativnih aktivnosti o održivom gospodarenju otpadom /EU Kohezijski fond

Status: sklopljen ugovor o poslovnoj suradnji

Aktivnosti: edukacija i informiranje građana o održivom gospodarenju otpadom

Period provedbe aktivnosti: od 1.12.2018. do 31.12.2019.

Projekt: Provedba informativno obrazovnih aktivnosti za projekt izgradnje i opremanja reciklažnog dvorišta u sklopu odlagališta otpada Jelinčići V

Naručitelj: GRAD PAZIN

Program: Izgradnja i opremanje reciklažnog dvorišta, EU/Kohezijski fond

Status: sklopljen ugovor o poslovnoj suradnji

Aktivnosti: edukacija i informiranje građana o reciklažnom dvorištu

Period provedbe aktivnosti: od 26.10.2018. do 15.8.2019.

Projekt: Voli Umag! Izdvoji s(v)e!

Program: Program izobrazno-informativnih aktivnosti o održivom gospodarenju otpadom /EU Kohezijski fond

Naručitelj: GRAD UMAG

Status: sklopljena 2 ugovora o poslovnoj suradnji

Aktivnosti: edukacija i informiranje građana o održivom gospodarenju otpadom, osmišljavanje i pisanje informativnih materijala

Period provedbe aktivnosti: od 29.11. 2018. do 31.12.2019.

Projekt: Reciklažno dvorište Salvela Novigrad

Donator/naručitelj: GRAD NOVIGRAD

Program: Izgradnja i opremanje reciklažnog dvorišta, EU/Kohezijski fond

Status: sklopljena poslovna suradnja /narudženica

Aktivnosti: edukacija i informiranje građana o reciklažnom dvorištu

Rok: od 1.10.2018. do 31.8.2019.

Projekt: Izdvoji s(v)e. Fai la differenza. u Novigradu, Bujama, Grožnjanu i Oprtlju

Naručitelj: GRAD NOVIGRAD

Program: Program izobrazno-informativnih aktivnosti o održivom gospodarenju otpadom /EU Kohezijski fond

Status: 12.03.2018. poslana informativna ponuda/čeka se javni poziv za dostavu ponuda

Planirane aktivnosti: edukacija i informiranje građana o održivom gospodarenju otpadom, osmišljavanje i pisanje informativnih materijala

Projekt: Razmisli, odvoji, štedi!

Donator/naručitelj: GRAD PULA

Program: Program izobrazno-informativnih aktivnosti o održivom gospodarenju otpadom /EU Kohezijski fond

Status: 27.02.2018. poslana informativna ponuda/ čeka se javni poziv za dostavu ponuda

Planirane aktivnosti: edukacija i informiranje građana o održivom gospodarenju otpadom

Projekt: Reciklažno dvorište Medulin

Donator/naručitelj: OPĆINA MEDULIN

Program: Izgradnja i opremanje reciklažnog dvorišta, EU/Kohezijski fond

Status: poslana informativna ponuda 13.04.2018./ čeka se javni poziv za dostavu ponuda

Planirane aktivnosti: edukacija i informiranje građana o reciklažnom dvorištu

Ostale aktivnosti:

Javljat ćemo se i na druge natječaje JLRS za edukaciju o pravilnom gospodarenju otpadom te u pkviru gospodarske djelatnosti uspostavljati suradnju s tvrtkama kojima je potreban edukacija za djelatnike. Kao osnivači zadruge Humana nova Istra, koja je osnovala prvi Centar ponovne uporabe u Istarskoj županiji, nastaviti ćemo suradnju u prikupljanju otpadnog tekstila.

Sastavnice okoliša i zdravlje

Projekt: SOIL4LIFE

Natječaj: LIFE program

Donator: EU

Status: projekt započeo 1. studenog 2019. - trajanje 3,5 godine

Aktivnosti Zelene Istre unutar projekta: projektom su planirane aktivnosti podizanja svijesti o važnosti održivog gospodarenja tлом za proizvodnju hrane, održivost ekosustava i borbu protiv klimatskih promjena kako bi se i u praksi ostvario UN-ov Globalni cilj održivog razvoja - do 2030. godine zaustaviti procese degradacije tla. U srcu projekta SOIL4LIFE je izrada smjernica za održivo upravljanje tлом, koje će biti pomoć u oblikovanju nacionalnih poljoprivrednih i politika upravljanja prostorom. Cilj projekta Soil4Life je poboljšati sustav odlučivanja o pitanjima koja se tiču kvalitete tla na europskoj i nacionalnim razinama mobilizacijom ključnih dionika za iznalaženje prikladnih operativnih instrumenata, povećanje informiranosti javnosti i specifičnih ciljanih skupina kako bi se senzibilizirali za politike upravljanja tлом tj. za smanjivanje njegove potrošnje i održiv način korištenja.

Zelena Istra u projektu je zadužena za provedbu aktivnosti B.5 - Međunarodna kampanja namijenjena građanima odnosno B. 5.3 - Zagovaranje (*advocacy*) o važnosti tla za život na

zemlji te o nužnosti zakonske regulacije koja će osigurati njegovu zaštitu i održiv način upotrebe. Kampanja će se provoditi na europskoj, nacionalnoj i regionalnoj razini. Na europskoj razini, Zelena Istra je zadužena za organizaciju dva pripremna seminara u Briselu i Rimu. Na regionalnoj razini zadužena je za organizaciju 5 foruma, od kojih će se jedan održati u Hrvatskoj. Sudionici seminara i foruma su organizacije civilnog društva i znanstvena zajednica te mjerodavna tijela Europske komisije, koji će zajedno kreirati operativne prijedloge namijenjene donositeljima odluka. Uspostavit će se suradnja s europskim mrežama OCD-a i znanstvenom zajednicom, a rezultat te suradnje bit će *Dossier* s prijedlozima za unaprjeđenje stanja, koji će biti predstavljen na završnoj konferenciji u Briselu, na kojoj će biti i predstavnici nadležnih Glavnih uprava Europske komisije. Zelena Istra će za provedbu ovog projekta u Hrvatskoj identificirati i uspostaviti suradnju sa svim nacionalnim organizacijama civilnog društva koje interesira tema zaštite tla te sa znanstvenom zajednicom. Zajedno s njima organizirat će se regionalni forum za mediteransku regiju. Za pripremu regionalnog foruma izvršit će se prikupljanje dostupnih podataka. Najangažiraniji predstavnici korisnika putovat će na završnu konferenciju u Brisel.

Projekt: SUSTINEO

Natječaj: Tematske mreže za društveno-ekonomski razvoj te promicanje socijalnog dijaloga u kontekstu unapređivanja uvjeta rada, tematsko područje Održivi razvoj zajednice

Donator: Europski socijalni fond, OP Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020.

Trajanje projekta: 36 mjeseci

Status: projektni prijedlog nositelja Odrza predan u 2018. prošao administrativnu provjeru

Partneri: Fakultet političkih znanosti, SMART iz Rijeke, Udruga gradova iz Zagreba, Deša iz Dubrovnika, Hrvatska mreža za ruralni razvoj-HMRR iz Zagreba, Zvonimir iz Knina, zaklada Slagalice iz Osijeka, CERANEO, Zelena Istra

Projekt: METAR do bolje klime (Mreža za edukaciju, tranziciju, adaptaciju i razvoj)

Natječaj: Tematske mreže za društveno-ekonomski razvoj te promicanje socijalnog dijaloga u kontekstu unapređivanja uvjeta rada, tematsko područje Klimatske promjene

Donator: Europski socijalni fond, OP Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020.

Trajanje projekta: 36 mjeseci

Status: projektni prijedlog nositelja Duštvo za oblikovanje održivog razvoja - DOOR predan u 2018. prošao administrativnu provjeru

Partneri: Fakultet elektrotehnike i računarstva, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Grad Zagreb, Institut za političku ekologiju, Forum za slobodu odgoja, Zelena akcija, Zelena Istra, Eko Zadar, Brodsko ekološko društvo - BED, Terra Hub

Svi partneri međusobno dugi niz godina surađuju, a kroz METAR suradnja će se formalizirati, proširiti i trajno uspostaviti omogućujući pri tom razmjenu informacija, znanja te snažniji utjecaj. S obzirom na snagu i kapacitete partnera METAR će omogućiti jedinstvenu platformu za hrvatsku tranziciju u niskougljično društvo postavljeno na pravednom socio-ekonomskom razvoju prilagođeno na klimatske promjene.

Ostale aktivnosti:

Nastavit ćemo s kampanjom protiv termoelektrana na ugljen u suradnji sa Zelenom akcijom i Greenpeaceom.

Surađivat ćemo s okolišnim organizacijama iz jadranskih država, na kampanji protiv istraživanja i eksploatacije ugljikovodika u Jadranu, a fokus će biti na štetnim posljedicama seizmičkih istraživanja po život u moru.

Putem Zelenog telefona odnosno prikupljanja i analiziranja prijave građana nastaviti ćemo pratiti napade na prirodnu baštinu te u suradnji s lokalnim stanovništvom pokretati akcije za njenu zaštitu.

Tijekom 2019. razmotrit ćemo ulaganje u vjetroelektranu Orjak, želeži doprinijeti projektu Zadruga za etično financiranje. Elektranu bi trebala krenuti s radom u prvoj polovici 2019. Osim financijske koristi, udruga bi na taj način i u praksi podržala nužnost prelaska na obnovljive izvore energije te vlastitim primjerom promicala sadržaj i metodu.

Zeleni telefon

Osnovni ciljevi: Unaprjeđenje infrastrukture koja omogućava građanima da daju svoj doprinos zaštiti okoliša; uključivanje građana u praćenje provedbe okolišnog zakonodavstva; promicanje koncepta aktivnog građanstva; povećanje razine svijesti i edukacija o važnosti zaštite okoliša; detektiranje problema u okolišu i predstavljanje nadležnim institucijama i široj javnosti; osnaživanje i jačanje suradnje svih aktera u društvu s ciljem zaštite prirode i okoliša; ostvarenje doprinosa razvoju građanske svijesti, aktivizma, demokratizacije, vladavine prava

Ciljevi u 2019. : Pružiti pomoć, savjetovati i informirati građane u rješavanju problema u okolišu i prirodi; jačati suradnju svih dionika u rješavanju problema u okolišu; facilitirati dijalog između građana i javnih tijela s ciljem rješavanja problema u okolišu i poticati sudjelovanje javnosti u odlučivanju u okolišu; povećati broj osoba i šire javnosti zainteresiranih za sudjelovanje u rješavanju problema u okolišu

Projekt: "Zeleni telefon- zaštitom okoliša do zaštite zdravlja-prioritet OTPAD"

Natječaj: Javni natječaj za financiranje projekata kojima se rješavaju županijski prioriteti sukladno Planu za zdravlje i socijalno blagostanje Istarske županije

Donator: Istarska županija

Status: čeka se objava natječaja u 2019.

Projekt: "Zeleni telefon - nazovi za okoliš i prirodu"

Natječaj: Javni natječaj za udruge JLRS s područja Istarske županije: Pula, Rovinj, Svetvinčenat, Marčana, Ližnjan

Donator: JLRS

Status: čeka se objava u 2019.

Ostale aktivnosti: Servis Zelenog telefona u 2019. bit će dostupan građanima svaki radni dan od 8 do 16. O svim pozivima se vodi evidencija, koja ulazi u statistiku Mreže Zelenih telefona Hrvatske, čiji je Zelena Istra član.

Suradnja, partnerstva, koalicije, djelovanje na europskoj razini

Osnovni ciljevi: Razmjena informacija i iskustava / učenje; izgradnja odnosa među različitim društvenim akterima s ciljem utjecaja na svim razinama javnih politika (lokalnoj, nacionalnoj i europskoj); osnaživanje civilnog društva (i za otpor i za suradnju); povezivanje lokalnih problema s globalnim trendovima

Ciljevi za 2019. : Shvaćanje šireg okvira za djelovanje udruge; utjecaj na javne politike: formiranje i rad unutar formalnih i neformalnih mreža; uspostavljanje projektnih partnerstava

Projekt: Monitoring European export credit agencies

Natječaj/donator: nositelj Bankwatch iz Češke, natječaj Christian aid fundacija i Europska unija

Status: projekt prijavljen, proces evaluacije u tijeku

Planirane aktivnosti Zelene Istre: Upućivanje zahtjeva za informaciju nacionalnim tijelima ili zajednički s partnerima i europskim tijelima, proučavanje zakonodavstva i sudske prakse, pisanje publikacije, edukacija građana i dr.

Aktivnosti:

Nastavit ćemo i unaprjeđivati suradnju u okviru formalnih i neformalnih mreža na lokalnoj (Savez udruga Rojca), regionalnoj (Civilna platforma Istre), nacionalnoj (Mreža Zelenih telefona, Zeleni forum, GOOD inicijativa) i međunarodnoj razini (s mnogim institucionalnim akterima i NGO-ima u okviru zajedničkih projekata). Gotovo sve projekte koje planiramo prijavljivati pripremit ćemo u partnerstvu s organizacijama civilnog društva iz zemlje i inozemstva, ali i drugim akterima iz javnog sektora.

Članstvo i organizacijski razvoj

Volonterski rad

Zelena istra održivost ostvaruje i kroz volonterski rad. U 2018. godini ukupno je volontiralo 27 osoba te je ukupno ostvareno 847 volonterskih sati, što je na razini 2017. godine i što se tiče broja osoba koje su volontirale i odrađenih sati, odnosno ukupne protuvrijednosti u kunama. Volonteri sudjelovali u brojnim aktivnostima, npr. u organizaciji sajмова razmjene, panela, projekcija u okviru aktivističkog kluba, itd.). Volonteri i volonterske odradile 847 volonterskih sati, od toga u 1. skupini 263 sata (što bi u kunsnoj protuvrijednosti iznosilo 5.240,00 kn), te u 2. skupini 585 sati (što u kunsnoj protuvrijednosti iznosi 29.250,00 kn)

Gospodarske aktivnosti

I u 2019. godini nastavit ćemo rad na razvijanju gospodarskih aktivnosti s ciljem povećanja postotka samofinanciranja udruge, koji je u 2018. iznosio cca 30% od ukupnih prihoda, što je najveći ostvareni rezultat udruge. U 2019. očekujemo povećanje prihoda od gospodarskih djelatnosti kao rezultat angažmana voditeljica programa sufinanciranja. Na poslovima edukacije i informiranja građana o pravilnom gospodarenju otpadom nastavit ćemo surađivati s komunalnim tvrtkama i gradskim upravama u Umagu, Novigradu Pazinu, Medulinu i Puli, kao i drugima koji nam se obrate za pomoć.

Osim navedenog, planiramo nastaviti suradnju i s hotelskim kućama Maistra d.o.o. iz Rovinja i Plava laguna d.d. na edukaciji i informiranju zaposlenika i gostiju o pravilnom postupanju s otpadom. Nastavit ćemo i suradnju s tvrtkom Eko Adria d.o.o. na poslovima edukacije i informiranja građana o odvojenom prikupljanju otpada.

Vidljivost

U 2019. će voditeljica komunikacija nastaviti s realizacijom Komunikacijskog plana usvojenog u ožujku 2017. klijim su postavljeni sljedeći ciljevi:

Ciljevi

- Informirati javnost o punom rasponu djelovanja Zelene Istre i društvene važnosti uloge civilnog društva te tako poboljšati imidž organizacije u dijelu javnosti
- Poboljšati direktan kontakt Zelene Istre s građanima/kama
- Reaktivirati stare članove/ice i privući nove, s naglaskom na mlade
- Vizualno i sadržajno unaprijediti prezentaciju organizacije

Preko 20 godina Zelena Istra aktivno sudjeluje u izgradnji demokratskog, solidarnog i okolišno održivog društva. Među ključnim ciljevima Zelene Istre su održivi razvoj i okolišna demokracija. Zelena Istra je jedna od vodećih organizacija za zaštitu okoliša u Hrvatskoj koja artikulira teme poput neprihvatljivosti planiranja energetske budućnosti temeljene na fosilnim gorivima. Zelena Istra zagovara participativne oblike upravljanja javnim dobrima i uslugama, nasuprot njihove privatizacije, te potiče sudjelovanje javnosti u procesima donošenja odluka. Organizacija je aktivna u lokalnoj zajednici kroz svoje programe, projekte i kampanje podizanja svijesti. Posebno se ističe servis podrške u rješavanju okolišnih problema, Zeleni telefon, kao i brojne kampanje vezane uz odvojeno prikupljanje, smanjenje količina i recikliranje otpada, zdravu hranu i urbano vrtlarenje te zaštitu prirodnih bogatstava. Zelena Istra je aktivna na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Podržala je i vodila kampanje poput onih protiv izgradnje termoelektrane na ugljen Plomin C, istraživanja i eksploatacije ugljikovodika u Jadranskom moru (S.O.S. za Jadran) i privatizacije autocesta (Ne damo naše autoceste).

Unatoč svim navedenim aktivnostima, kao i iskustvu servisa Zelenog telefona, koje govori kako mnogi građani/ke prepoznaju udrugu kao pravu adresu za pitanja zaštite okoliša, ipak se čini se da javnost ima nepotpunu, pa i iskrivljenu sliku o djelatnosti organizacije, uz to što demonstrira i generalno nerazumijevanje društvene uloge civilnog društva. Usprkos tome što udruga provodi mnoge edukativne i afirmativne aktivnosti, percepcija dobrog dijela javnosti svodi se na "to su oni što se samo protiv svega bune", uz na cijelo civilno društvo poopćiva ocjena "parazitiranja" na sredstvima poreznih obveznika. Rezultat je to neadekvatne medijske pokrivenosti rada udruge, dobrim dijelom zbog loše situacije na medijskoj sceni Istarske županije, odnosno činjenice da je većina medija financijski ovisna o lokalnim vlastima, s kojima udruga povremeno ulazi u konflikt prilikom vršenja svoje misije zaštite okoliša i javnog dobra. Također, medijska logika sama po sebi podrazumijeva da su upravo tzv. konfliktne aktivnosti znatno atraktivnije te time i vidljivije. Posebnu zabrinutost izaziva izuzetno niska razina angažmana, pa čak i same zainteresiranosti mladih za društvena i okolišna pitanja kojima se Zelena Istra bavi. Potrebno je, stoga, povećati prisutnosti Zelene Istre među samim građanima/kama i direktnu komunikacije s njima, pa čak i sa samim članovima/icama udruge, u svrhu njihove mobilizacije i angažmana. Sukladno iznesenoj analizi očito je kako se u komunikaciji prema javnostima organizacija uglavnom mora osloniti na vlastite (i "prijateljske") medijske kanale - službenu internetsku stranicu i portal Radio Rojc te društvene mreže, no svakako je poželjno pokušati pojačati i plasman vijesti o afirmativnim i edukativnim aktivnostima Zelene Istre prema ostalim medijima. Postojeća internetska stranica je vizualno i funkcionalne zastarjela pa je nužan generalni redizajn, što ćemo realizirati u 2019. ako projekt Znanje za održivo djelovanje dobije podršku donatora.

Do 14. prosinca 2018. ukupno smo najmanje 12 puta u televizijskim emisijama i najmanje 73 puta (zbog učestalosti angažmana evidencija nije 100%-tna), što je u prosjeku 7 puta mjesečno. Objave u tiskanim medijima i portalima, zbog njihove brojnosti, ne pratimo. To samo za sebe govori o interesu medija za djelovanje Zelene Istre, relevantnosti informacija i angažmanu

zaposlenika na vidljivosti. Istu razinu prisutnosti u svim medijima nastojat ćemo održati i u 2019.

Prezentirat ćemo rad udruge putem medija (priopćenja, konferencije za novinare i javne akcije), putem vlastitog biltena ZInfo i publikacija, putem internetskih stranica udruge, facebook stranice i instagram profila udruge, putem brojnih mailing lista.

Provedba i nadzor

Kao i prethodnih godina, Upravni odbor prati provedbu programa udruge i financijsku situaciju, te donosi mjere odnosno korektivne mehanizme kako bi se nastavili ostvarivati ciljevi udruge i osigurala održivost organizacije.

U posebno kreiranoj mapi na Googleovoj platformi - Drive/Docs aplikaciji bilježimo sve aktivnosti (sudjelovanje na radijskim i televizijskim emisijama, broj uključivanja u javne rasprave o propisima, zahvatima, strategijama, planovima i programima, broj pravosudnih aktivnosti, javnih akcija, konferencija za medije, broj pruženih edukacija, edukacija za zaposlene, broj izdanih publikacija itd.), što je dobar alat za praćenje obujma i intenziteta aktivnosti udruge, te ćemo s tom praksom nastaviti i u 2019. Na istom se servisu nalaze i svi dokumenti udruge koji su tako dostupni svim zaposlenicima i članovima Upravnog odbora. Na internetskim stranicama udruge nalaze se svi dokumenti o kojima se raspravlja i o kojima se odlučuje na redovnim i izvanrednim Skupštinama, koji su na taj način dostupni svim članovima i članicama udruge te široj javnosti.

U prvom kvartalu 2019. Izvršit ćemo procjenu učinkovitosti sustava financijskog upravljanja i kontrola. Polovinom godine radit se procjenu izvršenja Financijskog plana za tekuću godinu, a ostvarenje operativnog plana procijenit ćemo krajem godine.

Financije

Najzanačajniji izvor sredstva za pokrivanje plaća svih zaposlenika u 2019. godini bit će institucionalna potpora Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva. Ukupni iznos potreban za plaće za 5 zaposlenika je 538.300,00 kn. Mickov se s porodičnog vraća u studenom, a nastavak rada u udruzi ovisit će o tome hoće li u međuvremenu prijavljeni projekti dobiti podršku donatora

Ako prođe jedan ili više prijavljenih projekata, što ćemo znznati u prvoj polovici 2019., otvorila bi se mogućnost za financiranje njene plaće, no u ovom trenutku nije jasno da li za puno ili nepuno radno vrijeme. Mickov je izrazila želju za nastavkom rada u udruzi i eventualnom povratku i mjesec dana prije planiranog ako projekti budu prošli i ako bi se trebalo započeti s njihovom realizacijom. Ako koliko udruga ne bude u mogućnosti financirati njenu plaću, razmotrit će se mogućnost financiranja neke minimalne plaće nekoliko mjeseci u kojim bi se Mickov i svi zaposlenici trebali potruditi naći sredstva. Zaposleniku, kojeg smo uključili u rad udruge na poslovima Zelenog telefona putem mjere Hrvatskog zavoda za zapošljavanje za stručno osposobljavanje, ugovor ističe 31. ožujka 2019. i u ovom trenutku nije izvjesno hoće li ga udruga biti u stanju zaposliti. To će ovisiti o podršci donatora za jedan predani projekt nositelja Bankwatch kao i o podršci Istarske županije za Zeleni telefon. Za 2019. godinu osigurana su sredstva za pokrivanje plaće 5 zaposlenika i svih troškova ureda. O prolaznosti prijavljenih projekata ovisi hoće li udruga biti u stanju zaposliti dodatne djelatnike. Dobro razvijena gospodarska djelatnost edukacije o gospodarenju otpadom omogućit će u 2019. stabilnost u slučaju da prijavljeni projekt ne dobiju podršku donatora, a razvoj u slučaju da projektu budu uspješni.

Naši donatori na temelju prijavljenih projekata i zahtjeva za financiranje u 2019. bit će: Europska komisija (transferi udruga nositelja projekata), Nacionalna Zaklada za razvoj civilnoga društva,

jedinice lokalne i regionalne samouprave, Hrvatski zavod za zapošljavanje, komunalna poduzeća i u manjem obujmu poslovni sektor i to također za edukaciju o gospodarenju otpadom.

Do kraja 2018. godine Upravni odbor odlučit će o eventualnom ulaganju u vjetroelektranu Kom-Orjak-Greda putem Zadruga za etično financiranje. Vjetroelektrana se nalazi kod mjesta Seoca, u blizina Omiša. Nalazi se sedam kilometara sjeverno od Jadranskog mora i 17 kilometara jugoistočno od Splita. Sastoji se od pet turbina ukupne instalirane snage 10,25 MW. Godišnja procjena proizvodnje energije provedena je na temelju desetogodišnjih mjerenih virtuelnih podataka o brzini vjetra, ekstrapoliranih iz stvarnih mjerenja na lokaciji vjetroelektrane. Prosječna godišnja proizvodnja električne energije procijenjena je na 28.409 MWh sati (2766 radnih sati – nešto više od 115 dana – pod punim opterećenjem godišnje). VE KOG ima potpisan dugoročni ugovor o otkupu s Hrvatskim operatorom tržišta energije (HROTE), prema sustavu zajamčene godišnje indeksirane cijene otkupljene električne energije, za razdoblje od 14 godina od trenutka puštanja u puni pogon VE KOG-a. Elektrana je sagrađena i trenutno u fazi tehničkog pregleda koji bi trebao završiti u siječnju. Nakon toga se očekuju sve potrebne dozvole te će elektrana krenuti u testni rad krajem siječnja (od 2 mjeseca), te krajem ožujka u puni pogon. Ugovor ZEF-a s bankama PBZ i Erste bi trebao biti potpisan do kraja 2018., no ne može se odrediti točan datum jer ovisi o procesima unutar banaka.

PARAMETRI ULAGANJA

Ulaganje u VE Orjak je dugoročno stabilno ulaganje, poput mirovinskog stupa s vrlo visokim stupnjem sigurnosti – ulaganje s istom razinom rizika kao i štednja u banci. Prinosi na ulaganje iznose > 5,5% (90% vjerojatnosti) do >8% (50% vjerojatnosti). Prinosi se isplaćuju na godišnjoj razini i na njih se plaća porez na dobit i odgovarajući prirez. Minimalan je pojedinačni ulog 2500 kuna, maksimalan 7,5 milijuna kuna, a ukupna investicija vrijedna je 21,74 milijuna eura. Prihod je neoporeziv dok se troši unutar ZEFa na robe i usluge koje pružaju članovi. ZEF pokušava sniziti cijenu zbog kašnjenja u projektu tako da bi ukupna investicija bila 20 milijuna eura, od čega bi banke PBZ i Erste financirale kredit ZEFu) 12 milijuna eura, a ostatak bi se prikupio od članova. Obavezan period ulaganja u vjetroelektranu iznosi 10 godina. Iznimno, investitor za vrijeme tog razdoblja može zahtijevati povrat uloga i prije ugovorenog roka ako osigura otkup svog uloga od strane nekog drugog člana ZEF-a.

ULOG ZELENE ISTRE

S obzirom da banke na sredstva na tekućem računu ili oročena depozite u kunama daju ekstremno niske kamate i da je za oročene depozite kamata nula, sredstva udruge već neko vrijeme ne proizvode gotovo nikakvu dobit. Zato će Zelena Istra razmotriti ulaganje u iznosu od 50.000,00 kuna u VE Orjak na razdoblje od 10 godina. Minimalni prihodi za cijelo razdoblje (porez na dobit i prirez nisu uračunati) iznosili bi 27.500,00 kn. Ugovorom je određeno da kupac uloga plaća ZEF-u 1,5% od iznosa uloga za troškove obrade projektne pripreme, što bi u slučaju uloga od 50 000 kuna iznosilo 750 kuna. Prijevremeno povlačenje uloga moguće je ukoliko se nađe član ZEF-a koji će preuzeti ulog Zelene Istre. ZEF će pružiti platformu za ponudu i kupnju udjela, ali ne preuzima odgovornost za garantiranje da će se takav investitor naći. Iznos sredstava dodatno uplaćen prilikom u članjenja u zadrugu može se prenamijeniti u u iznos ulaganja u vjetroelektranu. Plaćanja za robu i usluge unutar ZEF-a oslobođeni su PDV-a, pa se tako mogu, npr., knjigovodstvene usluge ugovoriti s jednim od članova zadruga, no prije konačne odluke udruga će ispitati mogućnosti i odabrati optimalnu.

Pula, 17.12.2018.